

УДК 336.7

Гуцаленко О.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницького національного аграрного університету

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ОКРЕМИХ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

У статті зазначається, що початок ХХІ століття характеризується наявністю суттєвих трансформаційних процесів у світовій фінансовій системі. Автором вказується, що взаємозалежність фінансових систем приводить до появи нових загроз на національному рівні. У статті проаналізовано наукові підходи до визначення сутності категорії «фінансова безпека». Використання системно-структурного підходу дало змогу визначити основні елементи фінансової безпеки, такі як банківська, боргова, бюджетна, грошова безпека. У статті вказується на доцільність урахування окремих індикаторів світових ринків, які суттєво впливають на динаміку національних показників.

Ключові слова: фінансова безпека, борг, фінансовий ринок, індикатори, бюджет.

АННОТАЦИЯ

В статье отмечается, что начало ХХІ века характеризуется наличием существенных трансформационных процессов в мировой финансовой системе. Автором указывается, что взаимозависимость финансовых систем приводит к появлению новых угроз на национальном уровне. В статье проанализированы научные подходы к определению сущности категории «финансовая безопасность». Использование системно-структурного подхода позволило определить основные элементы финансовой безопасности, такие как банковская, долговая, бюджетная, денежная безопасность. В статье указывается на целесообразность учета отдельных индикаторов мировых рынков, которые существенно влияют на динамику национальных показателей.

Ключевые слова: финансовая безопасность, долг, финансовый рынок, индикаторы, бюджет.

ANNOTATION

The article states that the beginning of the 21st century is characterized by the presence of the significant transformational processes in the world financial system. The author states that the interdependence of the financial systems leads to the new threats at the national level. The article analyzes the scientific approaches to the definition of the essence of the category «financial security». The use of system-structural approach has allowed to identify the main elements of financial security: banking, debt, budget and monetary. The article indicates the expediency of taking into account individual indicators of world markets that significantly affect the dynamics of national indicators.

Key words: financial security, debt, financial market, indicators, budget.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Початок ХХІ століття характеризується наявністю суттєвих трансформаційних процесів у світовій фінансовій системі. Динаміка зазначених процесів значною мірою визначається впливом глобалізації. Доцільно погодитися із [1, с. 89], що глобалізація відображає нову реальність зростання взаємозалежності, зумовлену поширенням новітніх комунікаційних технологій (національні кордони не є перешкодою для вільної торгівлі і руху капіталу). Взаємозалежність фінансових систем приводить до появи нових загроз на національ-

ному рівні. Вищезазначене і зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Із здобуттям незалежності нашої країни проблематика національної безпеки та її складників стає об'єктом дослідження багатьох учених. Так, одним із перших учених, хто системно досліджував зазначену тематику, був Г. Пастернак-Таранушенко [2]. Питанням розроблення механізмів забезпечення фінансової безпеки присвячено праці О. Барановського [3] та М. Єрмошенка [4]. Окремі питання досліджуваної теми висвітлюються у працях П.Ю. Курмаєва [5]. Проблематика безпеки з позицій аналізу фінансових індикаторів розкривається у праці колективу авторів [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Водночас динамічність соціально-економічної ситуації на глобальному та національному рівнях зумовлює доцільність аналізу сучасних тенденцій показників фінансової безпеки. Також, на думку автора, уточнення потребує перелік показників, які необхідно враховувати під час розрахунку рівня фінансової безпеки України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження динаміки окремих показників фінансової безпеки України та формування рекомендацій щодо уточнення їх елементного складу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансова безпека є однією із базових категорій вітчизняної економічної науки. Зазначене зумовило наявність багатьох підходів до визначення сутності наукової категорії «фінансова безпека». Так, М. Єрмошенко вважає безпечним «стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективно функціонування національної економічної системи та економічне зростання» [4, с. 63].

Досить виваженим, на нашу думку, є трактування фінансової безпеки як захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певного рівня фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової сис-

теми країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що становлять загрозу фінансовій безпеці; здатності фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи [7, с. 267].

Ми вважаємо позитивним акцентування уваги на зовнішніх факторах, які спроможні негативно вплинути на функціонування національної фінансової системи.

Питання фінансової безпеки знайшло відображення у законодавчих актах та нормативних документах. Зокрема, Законом України «Про основи національної безпеки України» визначено основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності.

Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України містять досить вичерпну інформацію щодо класифікації фінансової безпеки, визначають перелік показників, за допомогою яких розраховується її рівень.

Разом із тим, на нашу думку, наведені у [8] складники фінансової безпеки та їх елементний склад є певною мірою дискусійними. Так, у складі фінансової безпеки пропонується виділяти такі елементи, як банківська, небанківського фінансового ринку, боргова, валютна та грошово-кредитна безпека. На нашу думку, окремі складники дублюють один одного, наприклад, банківська та грошово-кредитна безпека тощо.

Використання системно-структурного підходу дало змогу визначити основні елементи фінансової безпеки, такі як банківська, боргова, бюджетна, грошова безпека.

Питання формування елементного складу фінансової безпеки є надзвичайно важливим, оскільки дає змогу визначити сукупність індикаторів, моніторинг яких уможливує ідентифікацію рівня загроз та ймовірності виникнення кризових явищ у фінансовій сфері.

У вищенаведеному документі [8] пропонується 32 показники фінансової безпеки. Детальне ознайомлення з ними дало змогу сформулювати низку висновків.

По-перше, наявність малоілюстративних показників. Так, наприклад, пропонується враховувати рівень волатильності індексу Першої фондової торговельної системи (ПФТС). Водночас обсяг торгів на ПФТС протягом 2007-2016 років скоротився у доларовому еквіваленті більш ніж удвічі, а частка біржового ринку в загальному обсязі торгів на ринку цінних паперів зменшилася з 27,69% у 2013 році до 11,18% у 2016 році. Тобто кількісні та якісні показники діяльності ПФТС суттєво не впливають на функціонування фінансового ринку України.

Аналогічно частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів не

дозволяє повною мірою визначити характер їх впливу на фінансову систему нашої країни.

По-друге, неврахування глобальних індикаторів, які впливають на динаміку показників фінансової безпеки України.

У контексті вищезазначеного доцільно погодитися із думкою, сформульованою у науковій праці [3, с. 27], що головний зовнішній виклик фінансовій безпеці пов'язаний з тим, що об'єктивний процес інтеграції країни у світове співтовариство може супроводжуватися неконтрольованим зростанням зовнішньої заборгованості, обмеженням присутності держави на зарубіжних фінансових ринках, вивезенням за кордон валютних запасів, гальмуванням розвитку власної фінансової інфраструктури, послабленням фінансової самостійності у вирішенні найбільш важливих питань соціально-економічного розвитку країни, а також позицій вітчизняних підприємств, організацій і установ.

Саме тому доцільним є врахування окремих індикаторів світових ринків, які суттєво впливають на динаміку пов'язаних із ними національних.

З цієї метою необхідно погодитися з науковим підходом [9, с. 7-10], у межах якого пропонується враховувати індекси, що характеризують фінансові ринки Азії, Європи та Америки. Заслужовує на увагу також урахування динаміки цін на окремі товари, які є домінуючими у вітчизняному експорті, оскільки обсяг їх реалізації за кордон визначає суму валютної виручки.

До таких товарів слід віднести зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження, чорні метали та інші.

Так, на рис. 1 зображена динаміка цін на зерно, які виросли протягом 2017 року більш ніж на 4,0%. Загальний обсяг експорту зернових культур упродовж січня-листопада 2017 року становив 5947,552 млн дол. США (15,1% загального обсягу експорту) [10].

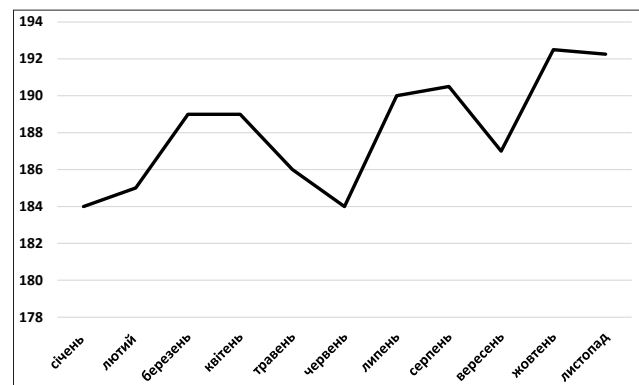

Рис. 1. Динаміка цін на зерно (Wheat 12.5%, FOB Black Sea), дол. США, у 2017 році

Джерело: [11]

Згідно із прогнозами НБУ [12], у 2018 році очікується зниження цін на інші позиції українського експорту (сталь та залізну руду). У та-

кому разі зменшення валютних надходжень, ймовірно, вдасться компенсувати за рахунок підвищення ціни продовольства, зумовленого низьким врожаєм у світі в поточному маркетинговому році.

Залежність вітчизняної економіки від світових цін на енергоресурси зумовлює доцільність їх врахування саме під час визначення рівня фінансової безпеки. Динаміка курсу національної грошової одиниці щодо дол. США загалом повторює траєкторію ціни на нафту (рис. 2).

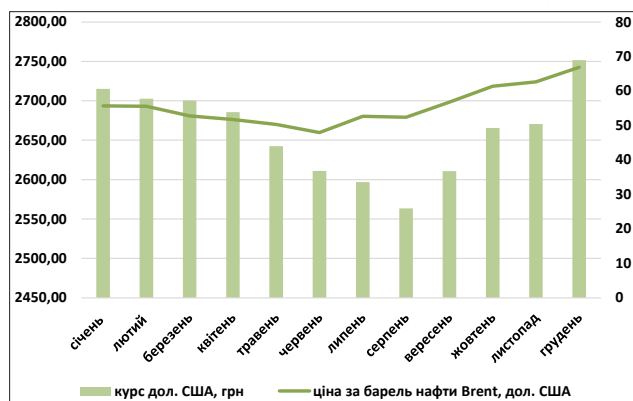

Рис. 2. Динаміка курсу дол. США/грн та ціни нафти марки Brent, дол. США, у 2017 році

Джерело: [14]

У цьому контексті досить обґрунтованими є пропозиції [9] враховувати під час розрахунку рівня фінансової безпеки окремі світові індекси:

- Gold Price: London Fixings (Велика Британія);
- Philadelphia Gold and Silver Index (США);
- Oppenheimer Limited-Term Government Fund Class A (США).

Фінансова глобалізація посилила вплив міжнародних ринків на здійснення операцій кредитування та запозичення резидентами різних країн, що привело до зростання міжнародної мережі фінансових інститутів і корпорацій, до підвищення частки бізнесу, що припадає на зарубіжні країни, і до фундаментальних змін у їх системах організації управління фінансовими потоками [1, с. 89].

Близько 12% в структурі ЗВР України на кінець 2017 року займають СПЗ (XDR). Станом на вересень 2017 року було створено та виділено 204 млрд СПЗ (еквівалентно приблизно 290 млрд дол. США) [16]. Отже, логічним, з огляду на співпрацю нашої країни із МВФ, є моніторинг курсу СПЗ та ставок запозичень на світових фінансових ринках, наприклад, LIBOR.

Особливої уваги, на нашу думку, потребує моніторинг фінансових інструментів, які набули поширення упродовж останнього десятиріччя. Йдеться про криптовалюти.

Ігнорування їх впливу на глобальну та національну економіку, а зрештою, і на рівень фінансової безпеки може привести до виникнення і розвитку кризових явищ. На рис. 4 наведена

інформація, яка унаочнює зростання капіталізації ринку криптовалюти.

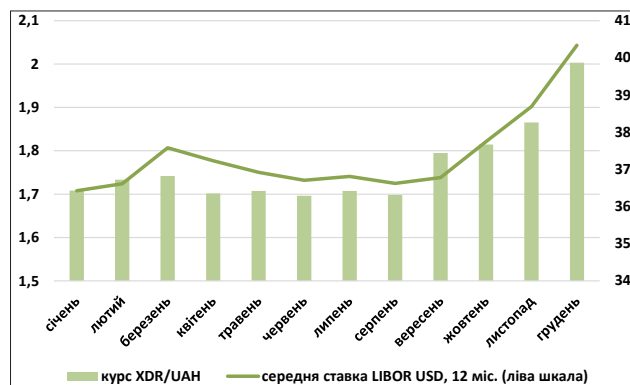

Рис. 3. Динаміка курсу СПЗ/грн та середньої ставки LIBOR, %, у 2017 році

Джерело: [15]

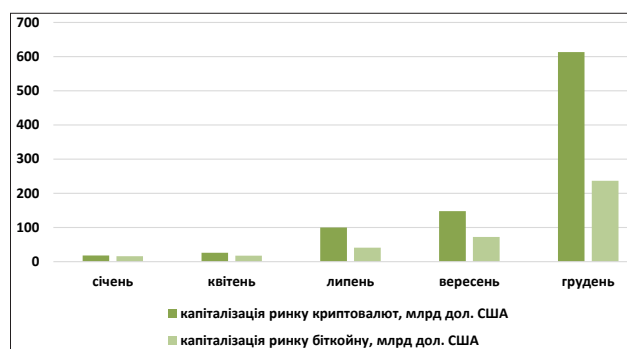

Рис. 4. Динаміка капіталізації ринку криптовалюти загалом та Bitcoin, млрд дол. США, протягом 2017 року

Джерело: [17]

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Доцільно погодитися із [1, с. 89], що розвиток України в довгостроковому періоді буде проходити в надзвичайно складних міжнародних умовах, пов'язаних із посиленням конкуренції на фінансових ринках.

Узагальнення наявних наукових підходів дало змогу визначити основні напрями забезпечення фінансової безпеки України:

- удосконалення системи моніторингу показників фінансової безпеки;
- прогнозування динаміки основних індикаторів фінансової безпеки;
- розроблення практичних рекомендацій щодо реалізації конкретних заходів, спрямованих на підвищення рівня фінансової безпеки, залежно від фактичних значень показників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ткаленко С. Фінансова безпека держави в умовах посилення глобалізаційних процесів / С. Ткаленко // Міжнародна економічна політика. 2013. Вип. 1. С. 87-104.
2. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна і національна безпека держави / Г. Пастернак-Таранушенко // Економіка України. 1994. № 2. С. 51-56.

3. Барановський О.І. Фінансова безпека / О.І. Барановський. К.: Фенікс, 1999. 338 с.
4. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека / М.М. Єрмошенко // Віче. 1998. № 11. – С. 61-73.
5. Kurmaiev P.Yu. Current trends of financing of innovative activity entities in Ukraine / P.Yu. Kurmaiev, E.A. Bayramov // Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10). С. 55-62.
6. Frankel J. Can Leading Indicators Assess Country Vulnerability? Evidence from the 2008-09 Global Financial Crisis / J. Frankel, G. Saravelos // HKS Faculty Research Working Paper Series. John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 2011. 55 p.
7. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення / О. Мелих // Економічний аналіз. 2013. № 12 (2). С. 266-272.
8. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
9. Kornprobst A. An Empirical Approach to Financial Crisis Indicators Based on Random Matrices / A. Kornprobst, R. Douady. URL: <https://arxiv.org/abs/1506.00806>.
10. Товарна структура зовнішньої торгівлі у січні-листопаді 2017 року. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Export prices of wheat. URL: <http://www.fao.org/giews/food-prices/regional-roundups/detail/ru/c/1072726/>.
12. Звіт про фінансову стабільність. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60764561>.
13. Kurmaiev P. Innovative and Replenishment Approach to Regional Economy Management / P. Kurmaiev // European Researcher. 2013. Vol. (38), № 1-1. С. 28-31.
14. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. URL: http://www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls.
15. US Dollar LIBOR rates 2017. URL: <http://www.global-rates.com/interest-rates/libor/american-dollar/2017.aspx>.
16. Чурій О. Управління міжнародними резервами України / О. Чурій. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=62818486>.
17. Обзор рынка криптовалют и ICO. URL: <https://anycoin.news/2018/01/05/obzor-rynka-ico-2017/>.
3. Baranovskyi, O.I. (1999), *Finansova bezpeka* [Financial security], Feniks, Kyiv, Ukraine.
4. Yermoshenko, M.M. (1998), "Financial security", *Viche*, no. 11, pp. 61-73.
5. Kurmaiev, P.Yu. and Bayramov, E.A. (2017), "Current trends of financing of innovative activity entities in Ukraine", *Naukovyi visnyk Polissia*, no. 2, pp. 55-62.
6. Frankel, J. and Saravelos, G. (2011), "Can Leading Indicators Assess Country Vulnerability? Evidence from the 2008-09 Global Financial Crisis", *HKS Faculty Research Working Paper Series*, 55 p.
7. Melykh, O. (2013), "The financial security of the state: essence, evaluation criteria and preventive measures of strengthening", *Ekonomichnyi analiz*, no. № 12. pp. 266-272.
8. Official site of Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), "Guidelines to Assessing the Level of Economic Security", available at: http://meold.kmu.gov.ua/minrec/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738&stind=1 (Accessed 25 January 2018).
9. Kornprobst, A. and Douady, R. (2015), "An Empirical Approach to Financial Crisis Indicators Based on Random Matrices", available at: <https://arxiv.org/abs/1506.00806> (Accessed 25 January 2018).
10. Official site of State Statistics Service of Ukraine (2017), "Commodity Pattern of Foreign Trade of Ukraine, January-November 2017", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 25 January 2018).
11. Official site of FAO (2018), "Export prices of wheat", available at: <http://www.fao.org/giews/food-prices/regional-roundups/detail/ru/c/1072726/> (Accessed 25 January 2018).
12. Official site of National bank of Ukraine (2018), "Financial Stability Report", available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60764561> (Accessed 30 January 2018).
13. Kurmaiev, P. (2013), "Innovative and Replenishment Approach to Regional Economy Management", *European Researcher*, Vol. 38, no. 1-1, pp. 28-31.
14. Official site of National bank of Ukraine (2018), "Official exchange rate of Hryvnia", available at: http://www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls (Accessed 30 January 2018).
15. Triami Media B.V. (2018), "US Dollar LIBOR rates 2017", available at: <http://www.global-rates.com/interest-rates/libor/american-dollar/2017.aspx> (Accessed 30 January 2018).
16. Churii, O. (2018), "Management of Ukraine's international reserves", available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=62818486> (Accessed 30 January 2018).
17. Anycoin.news (2018), "Market review of cryptography and ICO", available at: <https://anycoin.news/2018/01/05/obzor-rynka-ico-2017/> (Accessed 30 January 2018).

REFERENCES:

1. Tkalenko, S. (2013), "Financial security of the state in the conditions of strengthening of globalization processes", *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, no. 1, pp. 87-104.
2. Pasternak-Taranushenko, H. (1994), "Economic and national security of the state", *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, no. 2, pp. 51-56.

Hutsalenko O.O.
*Candidate of Economical Sciences,
Senior Lecturer at Department of Finance, Banking and Insurance
Vinnytsia National Agrarian University*

ANALYSIS OF DYNAMICS OF INDIVIDUAL INDICATORS OF UKRAINE'S FINANCIAL SECURITY

The article states that the beginning of the 21st century is characterized by the presence of significant transformational processes in the world financial system. The dynamics of these processes is determined by the impact of globalization. Globalization reflects the new reality of the growing interdependence caused by the spread of the latest communication technologies. The author states that the interdependence of the financial systems leads to new threats at the national level.

The purpose of the article is to study dynamics of individual indicators of financial security in Ukraine and to formulate recommendations for clarifying their elemental composition. Financial security is one of the basic categories of domestic economic science. The article analyses scientific approaches to the definition of the essence of the category "financial security". The issue of financial security has been reflected in legislative acts and regulations.

The use of system-structural approach has allowed identifying the main elements of financial security: banking, debt, budget, and monetary.

It is noted that the issue of forming the elemental composition of financial security is extremely important since it allows us to determine the set of indicators, monitoring of which enables the identification of the level of threats and the probability of crisis phenomena occurrence in the financial sphere.

The article indicates the expediency of taking into account individual indicators of world markets that significantly affect the dynamics of national indicators. For example, it is necessary to take into account the dynamics of prices for individual goods that are dominant in domestic exports since the volume of their sales abroad determines the amount of foreign exchange earnings.

The synthesis of the existing scientific approaches allowed determining the main directions of ensuring the financial security of Ukraine: improving the system of monitoring the financial security indicators; forecasting the dynamics of the main indicators of financial security; development of the practical recommendations for the implementation of specific measures aimed at increasing the level of financial security.